

O radiografie diplomatică franceză a stărilor quasi revoluționare din Ungaria și Transilvania anterioară revoluției de la 1848-1849

Cuvinte cheie: Revoluția de la 1848-1849, Transilvania și Ungaria, raport diplomatic, ambasador francez

Key words: Revolution from 1848-1849, Transylvania and Hungary, diplomatic report, French Ambassador

Abstract

A French diplomatic radiography of the quasi revolutionary situations from Hungary and Transylvania, taken before the 1848-1849 revolution in the article is published a diplomatic report entitled as General concerns on the current situation from Transylvania (March 1835) from The microfilm collection of the National Archives of Romania. The author Lutteroth, a french diplomat and a real connoisseur of the Austrian Empire's situation, edits a vast radiography of the events before 1848-1849 revolution, anticipating the revolution's process and upshot.

Cauzelor de sorginte neconvențională internă a Revoluției românilor din Transilvania de la mijlocul secolului al XIX-lea li se adaugă în mod fericit, din surse diplomatice intrate în țară în ultimele decenii, câteva piese neașteptat de bogate și de veridice prin realismul lor, care acoperă documentar situația din Ungaria și Transilvania* la mai puțin de un deceniu și jumătate anterior izbucnirii ei, îmbogățind substanțial arsenalul documentar al problemei reflectării cauzelor particulare a evenimentului din teritoriile românești în conștiința Europei.

Evenimentul a fost făcut posibil prin strădaniile încă anterioare anului 1989 datorate interesului manifestat de conducerea anterioară cu un deceniu și mai bine evenimentului din 1989 și a celei ulterioare evenimentului în special de arhivistul devenit director general al Arhivelor Naționale Dr. Corneliu Mihail Lungu, față de reflectarea fenomenului românesc în Apus în coordonatele sale reale. Aceluiași interes i se datorează și apariția în anul 1998 a volumului cu o excepțională primire la public: *Revoluția română de la 1848 în context european*¹ coordonat de același Dr. Corneliu Mihail Lungu.

Documentele publicate într-un serial de volume apărute sub aceleași auspicii reprezintă doar o selecție din multitudinea surselor aduse în țară în ultimele decenii aflate în *Colecția de microfilme a Direcției Naționale a Arhivelor* din care unul l-a remarcat accentuându-l în excelentu-i volum de autor: Corneliu Mihail Lungu, *Relațiile Româno-Austro-Ungare*² 1875-1900 fiind de natură a ne atrage atenția spre a-l aprofunda corelându-l cu relațiile contemporane de aici ceea

ce facem succint în rândurile de față fiindu-i și astfel îndatorați autorului.

Raportul diplomatic este intitulat: **Considerații generale asupra situației actuale din Transilvania** (Martie 1835) și încă din primul aliniat al scurtului studiu prezentat superiorului său autorul arată că acesta „**privește situația actuală din Transilvania**”, cu toate că în întregul lui materialul într-adevăr se referă la teritorii aflate sub trei regimuri, respectiv statute juridice sau constituționale diferite.

Importanța informațiilor din memoriul – la care ne referim numai în subsidiar în cele ce urmează – este deosebită fiindcă se scrie în preambulul lui: „*în ceea ce privește intenția ce a dus la redactarea acestor note «aceasta» are drept unic scop (subl. n.) să atragă atenția asupra situației actuale într-o zonă a imperiului puțin cunoscută în Franța dar care pare să constituie, la ora actuală obiectul unei supravegheri atente și susținute datorită influenței pe care este capabilă să o exercite asupra evoluției viitoare a Imperiului și a Europei întregi*”³.

Profund cunoscător sub toate aspectele al situației din Imperiul austriac, acest atașat diplomatic francez de mare clasă – asupra căruia istoriografia noastră trebuie să revină studiindu-i cu mai multă atenție misiunea – realizează o clasificare cu caracterizări pertinente a stadiului de dezvoltare a popoarelor, unele din ele națiuni, altele încă socotite doar populații, care compuneau acest conglomerat statal grupându-le în trei categorii pe care le enunțăm doar aici: Austria, Boemia, Moravia, Silezia, Tirolul, Salzburg, Innviertel și Styria ca fiind „*Erste klasse*” în zisa neamțului, prima

categorie deci. Apoi următoarea grupare de țări: Regatul Lombardo – Venet, Iliria, Istria și Dalmația și în sfârșit, a treia categorie, dar nu ultima ca importanță cum tocmai se menționează mai jos: „*formată din Ungaria și Transilvania a căror populații guvernate printr-un sistem de constituționalism și feudalism cuprind numeroase elemente revoluționare și par destinate să dea primele lovituri vechiului edificiu al monarhiei imperiale*”⁴.

Aici diplomatul raportor ne dezvăluie direcția de interes a diplomației franceze în anul 1835 înspre Austria aflată în plin regim Metternician ce trebuia, bănuim, doar subminat deocamdată de Franța pe alte căi decât războiul. Despre primele două grupe de țări componente se exprimă expres că nu sunt din cele ce ar putea crea probleme, dar: „*A treia categorie mai puțin cunoscută pentru că statele care o compun, prin organizarea și poziția lor mai retrasă pe scara civilizației, nu întrețin relații prea strânse cu restul Europei, este probabil cea care necesită cea mai minuțioasă investigație*”.

Diplomatul Lutteroth, după ce arată prosperitatea țărilor din prima categorie, ajuns „*la un înalt grad de prosperitate materială bucurându-se de roadele unui comerț activ și inteligent posedând drumuri excelente, mai multe căi ferate, fluvii perfect navigabile, fabrici în plină dezvoltare cu o populație în creștere, cu o clasă de mijloc prosperă și primind o bună educație primară susține că sunt mult mai avansați în dezvoltarea economică și politică decât cei din partea orientală a imperiului fiind (au fost apreciate) încrezători în Guvernul Imperial pe care îl consideră patern și tutelar*” (...). Aici ar fi puțin posibil vre-un conflict intern cu autoritățile.

Referindu-se în continuare la Ungaria și Transilvania, arată că aici din contră toate domeniile apreciate laudativ în celelalte cazuri rediate mai sus, sunt negative: comerțul este aproape inexistent se referă (probabil la cel cu capital indigen – n.n.) „*unde drumurile sunt impracticabile dincolo de Pesta*” fiind inexistente hanurile, manufacturile „*unde Dunărea de abia începe să devină navigabilă (...)* și unde întâlnești la fiecare pas combinația heteroclită dintre o nobilime ignorantă și o populație pe jumătate sălbatică, națiunea se arată atât de dornică să-și câștige drepturile politice...”.

Explicându-și constatările, diplomatul găsește că diferențele dintre populațiile celor două grupe de țări sunt de căutat în „*natura însăși a drepturilor politice de care se bucură nobilii în Ungaria. Profitând singuri de toate avantajele unei constituții prin care nobilimea își subordonează complet restul populației, clasa înaltă a societății nu privește cu ochi buni faptul că Austria imitând veleitățile lui Iosif II încearcă să se amestece în treburile sale și să pună semn de egalitate între relația dintre nobilul ungar și iobagii săi și raporturile (total diferite – compl. n.) care există în Austria între seniori și vasali*”.

Cum se vede în acest aliniat, autorul a surprins tocmai acel specific grav – excedând orice măsură europeană, care frânează progresul societății transilvănene, progres neagreat și nedorit de majoritatea nobilimii proprietare, întrucât i-ar diminua beneficiile care și ele, la rândul lor, sunt mai mari decât chiar în Austria din imediata apropiere, ceea ce în concepția nobilimii de aici ar dezavantaja-o.

În continuare același document diplomatic ce nu poate fi acuzat de vreun parteneriat viciind realitatea, arată că nobilimea ungurească și *eo ipso* și transilvăneană dând dovadă „*de un interes de pură conservare și de egoism se arată atât de dornică de reprezentarea așa zis națională și nu din nevoia de civilizație, de progres*”. Arată apoi trăsăturile și natura privilegiilor clasei nobiliare din Ungaria (ce nu diferă decât eventual în minus față de cele din Transilvania). Le redăm tocmai spre a le putea diferenția de cele din alte țări sau provincii prerevoluționare din apropiere, diferențieri care și ele, *s-au constituit de la sine, în cauze neconvenționale, dar cu greutate prin mulțimea și varietatea lor, ale revoluției românești ce bătea la ușa deja întredeschisă a „istoriei de lângă noi*”.

„*Nobilii unguri* – scrie mai departe diplomatul francez – *divizați în magnați (subl. în text) sau mari demnitari, în nobili cu posesiuni și în armaliști (subl. în text) sau nobili fără posesiuni, clerul, orașele regale, libere, burgurile privilegiate (...)* iată ce constituie în mod constituțional națiunea ungară” (...). Restul locuitorilor sunt numiți contribuabili – *Misera contribuens plebs* – și nu au nici un drept politic (deși sunt majoritari – adăugăm noi).

Rolul regelui este mult diminuat de acest regim politic de stări cu totul favorabil

(celor recunoscuți ca națiuni recepte – compl. n.) a idoma regimurilor autoritare din antichitate situația fiind cu totul convenabilă nobilimii proprietare, mai hrăpăreață aici decât oriunde pe continent.

Continuă apoi prin a prezenta raportul dintre Dietă ca instituție destinată a proteja conservarea privilegiilor stărilor făcând o tranziție spre situația specifică, „*la scopul special al acestor note, care este de a examina situația actuală (1835) a Transilvaniei*”.

Diplomatul vede astfel, deși aici nu cade deplin pe cauzele reale, ca „*nemulțumiri din Ungaria și Transilvania, deși iscate din motive diferite, pentru că primele se găsesc în popor și al doilea în nobilime, ar putea cu toate acestea să ajungă să se coalizeze de o asemenea manieră încât tendințele insurecționale ale celor două țări vor fi puse în comun pentru a mări mijloacele de rezistență contra Austriei*” „*Transilvania este reprezentată de o dietă aparte, în care figurează alături de magnați, deputații nobilimii maghiare, cei ai secuilor fără deosebire de clasă socială și cei alsașilor liberi*”⁵. (Raportorul nu sesizează racila neprezentării în Dietă a românilor majoritari numeric în Marele Principat al Transilvaniei, drept pentru care s-au ridicat francezii la 1789).

Cu referire la libertatea și egalitatea religiilor în Marele principat, autorul este nevoit să atingă în schimb situația precară în care se zbăteau religiile românești răsăritene greco-ortodoxă și greco-catolică de care aparțineau românii populația majoritară de aici.

Cu toate acestea scrie el mai departe – „*ritul grec oriental (ortodoxii) este cel pe care îl urmează majoritatea populației*”. Dar nu continuă că ritul aceasta nu este deloc recunoscut. Abia ritul grec occidental (greco-catolic) se bucură din secolul precedent de o recunoaștere nominală parțială dar răsfrântă numai asupra unei părți a clerului - adăugăm noi pentru a completa cu aceste precizări necesare, realitatea din Transilvania, fapt ne reflectat de referent în documentul său.

Instituțiile, atât cele școlare administrative-judecătorești (care nu se separaseră încă) cât și altele precum corporațiile, diplomatul francez le găsea că „*își păstrează formele și metodele învechite*” cu toate că această „*provincie poate fi considerată pe bună dreptate ca fiind mai avansată în planul civilizației decât vecina sa Ungaria*”. Intră apoi în aspecte de fond privind statutul de drept al Marelui

principat despre care cred că „*...se găsesc în interiorul țării destule obstacole greu de surmontat pentru dezvoltarea educației sale politice aflată în (din) timpuri imemorabile sub imperiul unei constituții care diferă radical de formele constituționale adoptate de alte țări, fie în trecut, fie în epoca modernă*” (Sub. n.).

Sub aspect juridic și al dreptului procedural, raportorul vede neajunsul structural, organic chiar în faptul că „*reprezentanții celor trei națiuni și a celor patru confesiuni legale se află toți într-o singură cameră*” (subl. în text). Alt neajuns de aceeași importanță este văzut în faptul că Guvernul Transilvaniei un consiliu guvernial de fapt, membrii acestuia cu rol de miniștri (adăugăm noi – I.R.) «*sunt concomitent și parte integrantă a Dietei*»” (subl. n.) totală și păguboasă pentru românii majoritari a ne separării puterilor.

La prima vedere – constată diplomatul francez – *această stare de lucruri poate părea că oferă imaginea unui guvern reprezentativ cât se poate de real, însă dacă privim mai de aproape observăm că acest sistem este imposibil de pus în practică din cauza echilibrului (mai degrabă a dezechilibrului – compl. ns.) puterilor constituante al cărui mecanism este deranjat de orice fleac.*

Apreciind că racilele de acest gen sunt fundamentale și că numai prin înlăturarea lor s-ar putea obține remedii reale în societatea transilvăneană, referentul analizează raporturile existente între Dietă și guvernul transilvănean pe de o parte și Curte, tron și guvernul imperial pe de altă parte, aspecte și ele aduse de mai mult timp într-o îndelungă stare de criză în măsură a face imperiul incapabil să răspundă favorabil stării care s-a abătut, ciclic, în ultimul secol asupra Austriei. Este timpul strălucitei cariere ca șef al opoziției transilvănene și ungurești a eminentului om de stat Wesselényi Miklós care n-a dat puține bătăi de cap Curții Imperiale blocând inițiativele sau cel puțin anulându-i-le prin tergiversare⁶. Procesul ce i s-a intentat, de durată și cu multiple complicații, n-a făcut, prin achitare, decât să-i mărească popularitatea, personalitatea lui tăcând epocă în timpul istoric dinaintea revoluției ce parcă bătea la ușă.

Cu toate avatarurile semnalate în organizarea administrației Transilvaniei, referentul francez nu ezită să manifeste o antipatie reținută față de erorile de guvernare centralistă ale Curții, lăsând să transpară o undă de

simpatie față de transilvăneni. Tranșând în acest fel lucrurile, opinia sa elaborată cu competență și rafinement, atribute cu care era îndatorat superiorului său, este valabilă ca judecată și azi de aceea găsim potrivit s-o redăm aici, apreciată drept posibilă soluție „a luptei actuale”. *Austria își va spori puterea și își va da toată silința să dezvolte starea materială a Principatului (transilvan) pentru a oferi Ungariei un termen de comparație. Ea va submina privilegiile nobilimii transilvănene și va încerca să introducă între aceasta și vasali (în principal țărănimea majoritar dependentă – I.R.) niște relații mai puțin tensionate și mai civilizate (precum promovarea relațiilor de tip contractual-urbariale nereușite din cauza opoziției nobilimii proprietare din 1819-1820 și 1846-1847 – compl. n.). Măsura era de natură a dezechilibra raporturile dintre Curte și regimul nobiliar de stări de aici. Nu va precupeți nimic în acest scop și ea își va găsi recompensa în perspectiva de a oferi claselor sociale inferioare din Ungaria (de fapt și din Transilvania – compl. n.) o momeală (prin) care, iobăgimea românească preponderent, încetul cu încetul va ajunge să prefere jugul Guvernului Imperial celui mult mai apăsător al nobilimii și a unei Constituții de care profită numai nobilimea”. Iată o motivație reală văzută cu imparțialitate a poziționării românilor transilvăneni în revoluția de la 1848-1849.*

Cu o premoniție demnă de admirat pentru o perioadă de un deceniu și jumătate înainte vreme, autorul vede ca indicată „*ocupația militară austriacă și guvernarea prin forță*” ceea ce s-a și întâmplat din 1849 până la 1860. E drept că raportorul își ia o rezervă în caz că nu se va fi înșelat, dar de mică anvergură, calificând premonițiile drept supoziții și văzând „*o revoltă care se va extinde cu rapiditate dincolo de granițele acestei țări, cuprinzând și regiunile învecinate*”, poate chiar unirea Transilvaniei la principatele surori (adăugăm noi – I.R.).

Diplomatul francez îl vede intrând în scenă în acest din urmă caz și pe iscusitul Wesselényi care promițând fiecărei clase sau pături ceea ce știa că visează, va duce națiunea ungurească la „*singura țintă a autorului, cucerirea independenței naționale, scop care va costa scump patria sa dar care îi va oferi mijloacele de a-și satisface ambiția – vedea Wesselényi*”. Ceea ce s-a și întâmplat.

Continuându-și previziunile pe termen scurt, același diplomat n-a greșit văzând Ungaria alipindu-și Transilvania – cum s-a și întâmplat – și forțând raporturile care au ajutat-o la aceasta, s-a războit în acest scop chiar cu Austria. *Ce schimbări importante, ce consecințe incalculabile – rele, adăugăm noi – va avea realizarea unui Regat al Ungariei și Transilvaniei independente? (sic!) se întreba raportorul. El vede ivindu-se pe harta Europei într-o asemenea situație „în locul Imperiului Austriac (sic!) (...) vom avea două state vecine rivale observându-se reciproc cu neîncredere și gelozie și incapabile să se alieze, multă vreme într-o cauză comună”*⁷. Nu exclude deci viitorul pact dualist din 1867.

*

Considerațiile diplomatului francez continuă bucurându-se de premoniția cu care acesta fusese înzestrat, ducând în final până la granițele Moldovei și a Valahiei, „principate” pe care le vedea atunci potrivit intențiilor vizibile anexate Ungariei Mari alias statul Ungaro-transilvănean, ceea ce văzându-l contra naturii și total imposibil n-a permis conjunctura europeană. Concluziile pertinente și ele nu adaugă nimic celor redată până acum în raport, se opresc la Dieta Transilvaniei din 1834 și la succesiunea tronului austriac impusă de decesul împăratului Francisc, urmat la tron de noul monarh Ferdinand, și cu întărirea quasi nelimitată a puterii în stat a instituției cancelarului ca autoritate executivă supremă.

Dr. Ioan RANCA

Note – Notes

* Aici ne vom referi numai tangențial la Ungaria.

1. Ediție de documente întocmită de Tudor Bucur, Silvia Palade și Alina Tudor, colectiv (și volum) coordonat de Dr. Corneliu Mihail Lungu.
2. *Idem*, p. 267-299. Un prim comentariu succint dar competent n-ea atras atenția orientându-ne spre adâncirea problemei datorăm dlui Dr. Corneliu Mihail Lungu cu mulțumiri.

3. *Idem*, p. 285.
4. *Ibidem*.
5. *Idem*, p. 289.
6. *Idem*, p. 292.
7. *Idem*, p. 296.